

МОВОЗНАВСТВО. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 811.111'42

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/100-11>

Олена БАЛАЦЬКА,
orcid.org/0000-0001-8909-2324
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри загального мовознавства та іноземних мов
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна) balatska2014@gmail.com

ФОРМАЛЬНО-СТРУКТУРНІ ТА ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІНТРОВЕРСИВНИХ КРИТИЧНИХ ЗАУВАЖЕНЬ В АНГЛОМОВНИХ НАУКОВИХ СТАТТЯХ З ЕКОНОМІКИ

У статті здійснено комплексний аналіз формально-структурних та змістових характеристик інтроверсивних критичних зауважень в англomовних наукових статтях з економіки. Актуальність дослідження зумовлена підвищеною увагою сучасної лінгвістики до наукового дискурсу та його жанрів, зокрема наукової статті. Метою роботи є виявлення специфіки інтроверсивних критичних зауважень, тобто самокритики, а також визначення їхніх структурних, композиційних параметрів та мовних засобів реалізації.

У результаті встановлено, що інтроверсивні критичні зауваження становлять 33,3% від загальної кількості критичних зауважень в англomовних наукових статтях з економіки, що свідчить про їхню значну роль у структурно-композиційній організації англomовної наукової статті. Доведено, що подібні інтроверсивні критичні зауваження переважно реалізуються у вигляді поширених критичних зауважень, що складаються з кількох критичних висловлень, і забезпечують розгорнутий, детальний та аргументований опис обмежень дослідження. З погляду композиційної організації такі інтроверсивні критичні зауваження можуть бути виокремлені у вигляді окремого структурного блоку («Limitations») або бути інтегрованими в інші частини наукової статті, передує у змістово-експериментальну частину та подекуди висновки.

Змістовий аналіз матеріалу показав, що об'єктом інтроверсивних критичних зауважень в англomовних наукових статтях з економіки найчастіше виступають аспекти наукової діяльності, пов'язані з емпіричними даними, свідченнями та методологією, тоді як теорія зазнає критики значно рідше. Встановлено, що мовна реалізація інтроверсивних критичних зауважень в англomовних наукових статтях з економіки характеризується переважанням імпліцитних засобів вираження негативної оцінки, широким використанням нейтральної, описової лексики та активним застосуванням засобів хеджінгу, що забезпечує пом'якшення критики, дозволяючи представити обмеження як об'єктивно зумовлені чинники, а не як суттєві недоліки дослідження, а також сприяє збереженню академічної коректності.

Ключові слова: англomовний науковий дискурс, жанр, стаття, критика, інтроверсивні критичні зауваження, формально-структурні характеристики, змістові характеристики.

Olena BALATSKA,
orcid.org/0000-0001-8909-2324
PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of General Linguistics and Foreign Languages
National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"
(Poltava, Ukraine) balatska2014@gmail.com

FORMAL, STRUCTURAL, AND CONTENT CHARACTERISTICS OF INTROVERSIVE CRITICAL REMARKS IN ENGLISH-LANGUAGE RESEARCH ARTICLES IN ECONOMICS

The article provides a comprehensive analysis of formal, structural, and content characteristics of introversive critical remarks in English-language research articles in economics. The relevance of the study is driven by the increased focus of modern linguistics on scientific discourse and its genres, specifically the research article. The aim of the research is to identify the specific features of introversive critical remarks, i. e. self-criticism, and to determine their structural and compositional parameters, as well as the linguistic means of their implementation.

The results indicate that introversive critical remarks account for 33.3% of the total number of critical remarks, which indicates their significant role in the structural and compositional organization of English-language research articles in economics. It has been demonstrated that these critical remarks are primarily implemented as extended critical remarks consisting of several critical utterances, providing a detailed and well-argued presentation of research limitations. In terms of compositional organization, such introversive critical remarks can either be presented as a separate structural section of the research article ("Limitations") or integrated into other parts of the research article, primarily the main body of the research article, and, occasionally, the conclusions.

The content analysis reveals that the objects of criticism in introversive critical remarks in English-language research articles in economics most frequently involve aspects of research related to empirical data, evidence, and methodology, while theory is criticized much less often. It has been established that the linguistic realization of introversive critical remarks is characterized by the predominance of implicit means of negative evaluation, the extensive use of neutral descriptive vocabulary, and active employment of hedging devices. These tools mitigate criticism, allowing limitations to be presented as objectively determined factors rather than significant shortcomings of the study, while also contributing to the maintenance of academic appropriateness and politeness.

Key words: *English-language scientific discourse, genre, research article, criticism, introversive critical remarks, formal and structural characteristics, content characteristics.*

Постановка проблеми. Одним із найбільш пріоритетних завдань сучасного мовознавчого аналізу є вивчення проблем дискурсології, з-поміж яких слід звернути увагу на дослідження різних типів дискурсу. Через високу соціальну роль науки особливий інтерес викликає науковий дискурс (Hyland, 2009) та його жанри (Яхонтова, 2008), провідним з яких дослідники вважають наукову статтю (Яхонтова, 2008; Swales, 1990). Наукову статтю аналізують у цілому, а також за окремими її компонентами, до котрих належить і критика / критичне зауваження – вербально виражене негативне ставлення автора до певного (фрагмента) наукового дослідження (Балацька, 2013: 1).

Аналіз досліджень. У фокусі уваги дослідників перебували різноманітні аспекти критики в англомовній науковій статті (Moreno, Suarez, 2009; Salager-Meyer, 2001; Giannoni, 2005). Розроблялись класифікації критичних зауважень за способом актуалізації предметної сфери «Науковець» (тобто дослідника, один чи кілька аспектів наукової діяльності якого критикуються) (Crossed Words, 2011; Salager-Meyer, 2000; Salager-Meyer, 1998; Fagan, Martin Martin 2004). Втім детального аналізу все ще потребує детальне вивчення лінгвальних особливостей інтроверсивних критичних зауважень (самокритики) у наукових статтях з різних дисциплін, зокрема економіки, оскільки автори наукових статей піддають критиці не лише дослідження інших науковців, а й різноманітні аспекти власного дослідження, крім того інтроверсивні критичні зауваження є ключовим елементом статті, оскільки вони забезпечують об'єктивність висновків, захищають автора від зауважень рецензентів через превентивне визнання обмежень та окреслюють вектори для майбутніх досліджень.

Мета статті – аналіз формально-структурних та змістових характеристик інтроверсивних критичних зауважень в англомовних наукових статтях з економіки.

Матеріалом дослідження були 28 інтроверсивних критичних зауважень, відібраних з 35 наукових статей з економіки, опублікованих в електронних наукових журналах Великої Британії та США.

Виклад основного матеріалу. Аналіз фактичного матеріалу продемонстрував, що об'єкт предметної сфери «Науковець» в англомовній науковій статті може бути актуалізованим або не актуалізованим (Балацька, 2014с). За цією ознакою, взявши за основу класифікацію критичних зауважень (КЗ) Ф. Салагер-Мейєр (Salager-Meyer, 2000; Salager-Meyer, 1998) виокремлюємо безособові КЗ (об'єкт критики в яких не позначений або критика стосується наукової спільноти в цілому, див. приклад (1)) та особові КЗ (дослідника, наукову роботу якого критикують, можна ідентифікувати через прізвище, назву праці тощо, див. фрагмент (2)).

(1) *Surprisingly, however, few studies have examined the relationship between overall value systems and academic dishonesty.*

(2) *Although our respondents, especially in focus groups and surveys, were limited to Iranians, we expect our findings to bring about ideas for other researchers who may try to find answers for similar questions in other social and economic settings.*

Серед особових КЗ (Балацька, 2014с) розрізняємо визначено-особові (містять експліцитні дані про конкретного автора чи групу авторів) та невизначено-особові (не містять конкретних даних про відповідну особу – критиці підлягають представники наукової школи, наукового напрямку).

За напрямом спрямованості особові КЗ поділяємо на:

- екстраверсивні КЗ – КЗ, спрямовані на аспекти наукової діяльності іншого дослідника чи групи авторів;

- інтроверсивні КЗ – критичні зауваження, у яких адресант піддає критиці один або кілька аспектів власної наукової діяльності (тобто тут має місце самокритика) (див. КЗ (3)).

(3) **LIMITATIONS OF STUDY**

This study involved organizations that exist in Clay, Duval, Nassau, and St. Johns Counties. These organizations have experienced a reduction within its workforce during the recent economic recession. Additionally, organizations in this study represented a myriad of organizations to include public education, healthcare, corporate, and financial institutions.

З огляду на проведений аналіз матеріалу, можна стверджувати, що інтроверсивні КЗ (ІКЗ) в англійських наукових статтях з економіки (АНСЕ) мають питому вагу (33,3% від усіх КЗ в АНСЕ).

ІКЗ у переважній більшості випадків (96,3%) представлені поширеним типом КЗ (Балацька, 2014d), тобто складаються з двох і більше висловлень, кожне з яких на формальному рівні представлено одним простим або складним реченням (див. ІКЗ (3)).

За розташуванням критичних висловлень у ІКЗ вони можуть бути подані контактним типом КЗ – висловлення, з яких складаються ІКЗ, розташовані безпосередньо одне за одним (69,23% від усіх поширених ІКЗ) (див. приклад (4)), або контактено-дистантним – висловлення розташовані по відношенню одне до одного і контактні, і дистантні (30,77% ІКЗ), приміром:

(4) Conclusions <...>

There are certain limitations of the study which can be taken into account for further studies in the future, like sample size was too small and only organizations working in Abbottabad were considered. Another important limitation was that the pay structure of the three organizations was different from one another, so responses regarding pay variable were deviating, generating slightly significant impact of pay on employee motivation.

ІКЗ у фрагменті (4) є поширеним (складається з 2 висловлень), контактним, оскільки критичні висловлення, що входять до його складу розташовані послідовно.

Домінування контактного типу ІКЗ свідчить про прагнення авторів до логічної цілісності та послідовності викладу критики.

Слід звернути увагу на те, що деякі АНСЕ містять ІКЗ як окрему, виокремлену структурно-композиційну частину, під назвою “Limitations”, хоча ця частина може не завжди цілком збігатися з ІКЗ, а й містити інші висловлення, які не входять до її складу (див. приклад (3)).

Відповідно в АНСЕ, як про те свідчить назва структурно-композиційної частини “Limitations”, можливо виділити композиційно-виокремлені ІКЗ (наявні у 14,29% усіх проаналізованих АНСЕ) та композиційно-невиокремлені ІКЗ (25,71% АНСЕ).

Стосовно композиційно-невиокремлених ІКЗ встановлено, що такі ІКЗ актуалізуються у змістовому / експериментальному блоці АНСЕ (змістові / експериментальні ІКЗ, 92,6% від усіх ІКЗ, див. КЗ (5)), а також вони можуть бути присутні у висновках АНСЕ (підсумкові ІКЗ, 7,4%, див. КЗ (4)).

Актуалізація предметної сфери «Наукова діяльність» (Балацька, Астахова, Бабаш, 2019) представлена такими типами: свідчення (37,04%), дані (33,3%), методологія (25,93%), теорія (3,7%). Як бачимо, недоліки свідчень, тобто недостовірність, обмежена валідність отриманих результатів, що зумовлено застосуванням методом аналізу або конкретним контекстом дослідження, піддається критиці у найбільшій кількості випадків, приміром:

(5) Despite of its important contributions, our results must be viewed in the light of the study's limitations. First, the results of this study are contextspecific. Although it is theoretically feasible to extend this study to other contexts, the specific differences between Iranian SMEs and other emerging economies restrict the generalizability of this study's findings.

Натомість недоліки, помилки в даних, їх невідповідність завданням розвідки, що зумовлено поставленими дослідницькими цілями, були зафіксовані як об'єкт дещо рідше, наприклад:

(6) Assumptions and Limitations

Below are some limitations that may influence the results. These limitations include:

- 1. The samples were a combination of criterion, maximum variation and convenience based selection of companies in Malaysia and the United States.*
- 2. The United States samples were selected from the East and West coast of the United States.*

Аналіз матеріалу продемонстрував, що засоби вираження негативної оцінки в ІКЗ в АНСЕ здійснюється у експліцитний (Балацька, 2012; Балацька, 2014а) та імпліцитний спосіб (Балацька, 2014b).

В ІКЗ в АНСЕ експліцитні засоби вираження негативної представлені вузьким колом одиниць: арсенал лексичних засобів із вираженою негативною семантикою зазвичай обмежений самим терміном limitation(s), на додачу до якого спостерігаємо використання імпліцитного способу вираження негативної оцінки, через нейтральну лексику, де опис недоліків позбавлений прямої експресії. Виняток становлять лише ті критичні зауваження, де автори вдаються до критичного аналізу проміжних етапів власного дослідження, що потребує більш детальної термінологічної фіксації помилок:

(7) However, results in the testing phase were rather bad, with an accuracy of almost 64%.

Мінімальна присутність експліцитних лексико-граматичних засобів (зокрема поєднань модальних дієслів або дієслова-зв'язки *to be* з часткою *not*) пояснюється прагненням авторів до пом'якшення ІКЗ. Використання конструкцій типу «*is not*» або «*could not*» створює ефект категоричної відмови або повної неспроможності, що може сприйматися як надмірна вразливість проведеного дослідження:

(8) *The data was collected and tested for the small and medium size organization of the industry so, this model is **not** applicable for the large organization in the sector.*

Натомість автори обирають стратегію дескриптивного викладу, замінюючи експліцитне лексико-граматичне вираження негативної оцінки (граматичне заперечення) імпліцитним (нейтральними описовими конструкціями), що дозволяє представити обмеження не як помилки, а як природні часові чи ресурсні рамки роботи:

З метою пом'якшення критики автори АНСЕ застосовують в ІКЗ різноманітні засоби хеджингу, серед яких використання модальних дієслів, що вказують на можливість (*may, might, could*), прислівники та прикметники ступеня (*possibly, likely, frequently, mostly*), пасивний стан дієслова тощо.

Як бачимо, аналіз ІКЗ в АНСЕ дає змогу виявити специфічні дискурсивні конвенції, через які автори мінімізують ризики для своєї репутації, відкрито визнаючи недоліки своєї роботи, демонструють готовність до відкритої наукової дискусії та повагу до критичної думки колег. Це забезпечує інтеграцію наукового тексту у глобальний контекст через баланс між впевненістю у своїх висно-

вках і визнанням їхньої відносності, допомагає авторам превентивно відповідати на потенційні зауваження рецензентів і зміцнювати переконливість своєї позиції.

Висновки. Отримані результати засвідчують, що інтроверсивні критичні зауваження є вагомим і функціонально значущим компонентом англomовних наукових статей з економіки, що виконують роль самокритики та забезпечують об'єктивність дослідження; їхня частотність підтверджує їхню важливість у науковому дискурсі, а формально вони переважно реалізуються як поширені критичні зауваження з контактною організацією висловлень, що сприяє послідовному викладу обмежень дослідження; у композиційному плані такі критичні зауваження можуть як виокремлюватися в розділі «*Limitations*», так і інтегруватися в інші частини статті, насамперед у змістово-експериментальний блок і висновки; змістово вони найчастіше стосуються даних, свідчень і методології, тоді як теоретичні аспекти критикуються рідше, а на мовному рівні характеризуються переважанням застосування мовної одиниці *limitation(s)*, використанням імпліцитних засобів вираження негативної оцінки та засобів хеджингу, що зумовлено прагненням авторів пом'якшити критику й представити обмеження як об'єктивно зумовлені чинники.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у здійсненні зіставного аналізу інтроверсивних критичних зауважень в англomовних наукових статтях з різних галузей науки, що дозволить виявити галузеву специфіку їх реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балацька О.Л. Дискурсивні властивості критики в англomовній науковій статті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 – германські мови / Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Харків, 2013. 20 с.
2. Балацька О. Л. Експліцитні засоби вираження оцінки у критиці (на матеріалі англomовних наукових статей). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2012. Вип. 62. С. 187–190.
3. Балацька О.Л. Експліцитні лексико-граматичні засоби актуалізації аксіологічного змісту у критичних зауваженнях англomовної наукової статті. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014а. Випуск 130. С. 218–221.
4. Балацька О.Л. Імпліцитні засоби вираження негативної оцінки у критичних зауваженнях англomовної наукової статті. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014б. № 1102. С. 24–28.
5. Балацька О.Л., Астахова С.А., Бабаш Л.В. Параметри предметної сфери «Наукова діяльність» у критиці (на матеріалі англomовних наукових статей). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019, № 41, т. 2. С. 7–10.
6. Балацька О.Л. Параметри предметної сфери «Науковець» у критичних зауваженнях англomовної наукової статті. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2014с. Вип. 2 (74). С. 195–198.
7. Балацька О. Л. Структурні параметри критичних зауважень в англomовній науковій статті. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна» : збірник наукових праць. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014d. Вип. 48. С. 150-152.
8. Яхонтова Т.В. Лінгвістична генологія наукової комунікації. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2009. 420 с.
9. *Crossed Words : Criticism in Scholarly Writing* / [Ed. F. Salager-Meyer, B. A. Lewin]. Peter Lang Publishing, Incorporated, 2011. 371 p.

10. Fagan A., Martin P. The use of critical speech acts in psychology and chemistry research papers. *Iberica*. 2004. No. 8. P. 125–137.
11. Giannoni S. Negative Evaluation in Academic Discourse. A Comparison of English and Italian Research Articles. *Linguistica e Filologia*. 2005. No. 20. P. 71–99.
12. Hyland K. Academic Discourse: English In A Global Context. Bloomsbury, 2009. 256 p.
13. Moreno A.I., Suarez L. A study of critical attitude across English and Spanish academic book reviews. *Journal of English for Academic Purposes*. 2008. No. 7. P. 15–26.
14. Salager-Meyer F. From Self-Highlightedness to Self-Effacement : A Genre-Based Study of the Socio-Pragmatic Function of Criticism in Medical Discourse. *LSP & Professional Communication*. 2001. Vol. 1, No. 2. P. 63–84.
15. Salager-Meyer F. Rhetorical evolution of oppositional discourse in French academic writing. *Hermes. Journal of Linguistics*. 2000. No. 25. P. 23–48.
16. Salager-Meyer F. The rationale behind academic conflict: from outright criticism to contextual ‘niche’ creation. *UNESCO-ALSED-LSP*. 1998. No. 21(2). P. 4–23.
17. Swales J.M. Genre Analysis: English in Academic and Research Settings. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1990. 260 p.

REFERENCES

1. Balatska O.L. (2013) Dyskursywni vlastyvoli krytyky v anhlomovnij naukovi statii [Discursive Properties of Criticism in Research Articles in English] : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.04 – hermanski movy. Kharkivskiy natsionalnyi universytet imeni V.N. Karazina. Kharkiv. 20. [in Ukrainian]
2. Balatska O. L. (2012) Eksplitsytni zasoby vyrazhennia otsinky u krytytsi (na materialakh anhlomovnykh naukovykh statei). [Explicit means of evaluation in criticism (based on research articles in English)] *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. 62. Zhytomyr: ZhDU im. I. Franka. 187–190. [in Ukrainian]
3. Balatska O.L. (2014a) Eksplitsytni leksyko-hramatychni zasoby aktualizatsii aksiologichnoho zmistu u krytychnykh zauvazhenniakh anhlomovnoi naukovi statii. [Explicit lexico-grammatical means of expressing axiological content in critical remarks in the English-language research article] *Naukovi zapysky. Seriya: Filologichni nauky (movoznavstvo)*. 130. Kirovohrad : RVV KDPU im. V. Vynnychenka. 218–221. [in Ukrainian]
4. Balatska O. L. (2014b) Implitsytni zasoby vyrazhennia nehatyvnoi otsinky u krytychnykh zauvazhenniakh anhlomovnoi naukovi statii. [Implicit Means of Negative Evaluation in Critical Remarks in Research Articles in English] *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina*. 1102. Kh: KhNU imeni V.N. Karazina. 24–28. [in Ukrainian]
5. Balatska O. L., Astakhova S. A., Babash L. V. (2019). Parametry predmetnoi sfery “Naukova diialnist” u krytytsi (na materialakh anhlomovnykh naukovykh statei). [Parameters of the “Scientific Activity” subject sphere in criticism (based on English-language research articles)] *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser: Filolohiia*. 41(2). 7–10. [in Ukrainian].
6. Balatska O. L. (2014c). Parametry predmetnoi sfery “Naukovets” u krytychnykh zauvazhenniakh anhlomovnoi naukovi statii. [Parameters of the “Scientist” subject sphere in critical remarks of English-language research articles] *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. 2(74). 195–198. [in Ukrainian].
7. Balatska O. L. (2014d). Strukturni parametry krytychnykh zauvazhen v anhlomovnij naukovi statii. [Structural parameters of critical remarks in English-language research articles] *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu “Ostrozka akademiia”*. Seriya: Filologichna : zbirnyk naukovykh prats. 48. 150–152. [in Ukrainian].
8. Yakhontova T.V. (2009) Linhvistychna henolohiia naukovi komunikatsii. [Linguistic genology of scientific communication] Lviv : LNU im. I. Franka. 420. [in Ukrainian]
9. Salager-Meyer F., Lewin B. A. (Eds.). (2011) Crossed Words: Criticism in Scholarly Writing. Peter Lang Publishing, Incorporated. 371 p.
10. Fagan A., Martin P. (2004) The use of critical speech acts in psychology and chemistry research papers. *Iberica*. No. 8. P. 125–137.
11. Giannoni S. (2005) Negative Evaluation in Academic Discourse. A Comparison of English and Italian Research Articles. *Linguistica e Filologia*. No. 20. P. 71–99.
12. Hyland K. (2009) Academic Discourse: English In A Global Context. Bloomsbury. 256 p.
13. Moreno A.I., Suarez L. (2008) A study of critical attitude across English and Spanish academic book reviews. *Journal of English for Academic Purposes*. No. 7. P. 15–26.
14. Salager-Meyer F. (2001) From Self-Highlightedness to Self-Effacement : A Genre-Based Study of the Socio-Pragmatic Function of Criticism in Medical Discourse. *LSP & Professional Communication*. Vol. 1, No. 2. P. 63–84.
15. Salager-Meyer F. (2000) Rhetorical evolution of oppositional discourse in French academic writing. *Hermes, Journal of Linguistics*. No. 25. P. 23–48.
16. Salager-Meyer F. (1998) The rationale behind academic conflict: from outright criticism to contextual ‘niche’ creation. *UNESCO-ALSED-LSP*. No. 21(2). P. 4–23.
17. Swales J.M. (1990) Genre Analysis: English in Academic and Research Settings. Cambridge: Cambridge Univ. Press. 260 p.

Дата першого надходження статті до видання: 12.06.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.07.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.08.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

